

PRINSES LILIAN,
TER HERINNERING AAN
KONING LEOPOLD III
Vereniging zonder winst oogmerk

PRINCESSE LILIAN,
EN MÉMOIRE DU
ROI LEOPOLD III
Association sans but lucratif

HULDE AAN DE NAGEDACHTENIS
VAN
ZIJNE MAJESTEIT KONING LEOPOLD III
bij de tiende verjaardag van zijn overlijden
en
ter gelegenheid van de twintigste verjaardag van het
Leopold III - Fonds voor Natuuronderzoek en Natuurbehoud
in het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen
op donderdag 23 september 1993.

WIE WAS KONING LEOPOLD III ?

«IK HEB GEEN KEUZE...»

Het tafereel speelt zich af in De Panne, gedurende de eerste wereldoorlog. Zijne Majesteit Koning Albert ontvangt er de Franse generaal Lyautey, de toenmalige Franse minister van Landsverdediging. Gedurende het onderhoud roept de generaal verschillende epische herinneringen op die verband houden met zijn Aziatische en Afrikaanse veldtochten. Prins Leopold, Konings oudste zoon, woont het gesprek bij. Hij is ongeveer vijftien jaar oud en luistert duidelijk onder de indruk. Bij het aanbreeken van de nacht, terwijl de Prins zich reeds in zijn slaapkamer heeft teruggetrokken, komt generaal Lyautey hem ongedwongen opzoeken om zijn verhaal verder te zetten. Na een goed uur praten stelt de oude generaal aan zijn aandachtige toehoorder volgende vraag:

- Zou U, Monseigneur, niet wensen te reizen naar verre landen om er gelijkaardige avonturen te beleven ?
- Jazeker, generaal, klinkt het antwoord van de Prins, maar ik heb geen keuze...

De generaal stapt vervolgens op en vriendelijk schouderkloppend voegt hij eraan toe:

- God, ja, dat was ik vergeten, mijn arme jongen...

Deze eenvoudige gebeurtenis onthult heel wat over het leven en de persoonlijkheid van diegene die de vierde Koning der Belgen zal worden: het verlangen om te leren, de belangstelling voor wat er in de wereld omgaat, de zin voor verre reizen en ook, toen reeds, het plichtsbewustzijn dat de toekomstige vorst kenmerkt. Het is vaak zo dat pittoreske en zelfs anecdotische gegevens ophelderingen kunnen verschaffen voor de historische kennis van een persoon. Er zijn tal van zulke anecdotes die men in verband met Zijne Majesteit Leopold III kan aanhalen. Er blijft nog zoveel te zeggen over diegene die tien jaar geleden is heengegaan, na een lang en vruchtbaar leven, en die tot nog toe zo weinig en zo slecht gekend is.

EEN MISKENDE VORST

Laten wij het zo stellen: het leven en de persoonlijkheid van de afgestorven vorst zijn een grote onbekende voor de grote meerderheid van zijn medeburgers en zeker voor de buitenlanders.

Wellicht is het zo dat zijn vrijwillige terugtrekking, naar aanleiding van de overdracht van zijn grondwettelijke bevoegdheden aan zijn zoon Boudewijn, voor een goed deel deze miskennis verklaart. Er zijn evenwel ook andere redenen.

Vooreerst dient aangestipt dat het vertrouwelijke karakter van menig officieel en privaat archief nog steeds geen toegang verschaft tot alle nodige documenten die verband houden met zijn koningschap. Daarbij komt dat de talrijke boekdelen aan Koning Leopold III gewijd gewoonlijk maar één of andere gebeurtenis van zijn koningschap toelichten. Er zijn haast geen publikaties over het tweede deel van het leven van onze vorst, minder nog over het geheel van zijn persoonlijkheid. In zijn homelie gehouden ter gelegenheid van de begrafenis van Koning Leopold, zei Kardinaal Danneels terecht wat volgt: «Een leven is voorbij. De mensen kennen er slechts de helft van. Hun oordeel is onvolmaakt en onvolledig».

EEN PERSOONLIJKHEID TE ONTDEKKEN

Wie was dan Koning Leopold? Wat voor een soort mens was hij eigenlijk?

De reeds talrijke boekdelen die aan Hem zijn gewijd en waarvan sommige zich aan herhaling schuldig maken, geven geen antwoord op de hogergestelde vragen. Dank zij die geschriften weet eenieder onder ons ontegensprekelijk welke beproevingen onze overleden vorst heeft moeten doorstaan gedurende zijn bewogen koningschap. Iedereen weet tevens hoe hij die te boven is gekomen. Hij verstond ondermeer de kunst zich hiertegen te pantseren, die beproevingen als het ware te negeren. Maar vergeten deed hij niet. Hij placht dan dit aforisme te citeren: «Ondergaan is niet gelijk te stellen met aanvaarden. Zwijgen betekent niet toezeggen. Afwachten is geenszins synoniem van opgeven».

Door de nadruk gestadig te leggen op die tragische momenten uit het leven van de vorst, hebben de publikaties van de historici stilaan een verkeerd beeld van Leopold III geschapen en in het publiek verspreid: het beeld van een man getroffen door het noodlot, door iedereen verlaten, die pijnlijk zijn kruis droeg.

Er is een legende die van de baan moet worden geruimd: de legende van een man vol bitterheid, in zichzelf opgesloten, verdwaald in melancholie! Zij die het voorrecht genoten Koning Leopold te ontmoeten kunnen ervan getuigen dat dit geenszins aan zijn karakter beantwoordt. Alle getuigenissen stemmen hiermede overeen: nooit herkauwde hij het verleden, gestadig bleef hij een optimist die toekomstgerichte plannen uitbouwde.

In werkelijkheid is het zo dat, eenmaal de beproeving voorbij, Koning Leopold al gauw zijn gemoedrust terugvond alsmede zijn ietwat bijtende humor, zijn enigszins terughoudende hartelijkheid en vooral — ja vooral — zijn levensblijheid, zijn intense levensblijheid. Het grootste deel van het leven van Koning Leopold wordt gekenmerkt door sereniteit, geluk en vrede. Zijn terugtrekking uit het openbaar leven gaf hem de gelegenheid bepaalde dromen te verwezenlijken, hetgeen hij wellicht als Koning nooit had kunnen waarmaken. Hij stortte zich als het ware van toen af in talrijke activiteiten die haast allemaal zijn gekenmerkt door dienstverlening. Hij gaf weer blijk van een onverzadigbare nieuwsgierigheid om zich toe te leggen op mensen en zaken, van de meest afgelegen volkeren tot de meest recente domeinen van de wetenschap. De voortreffelijke gezondheidstoestand waarvan hij tot de laatste weken van zijn bestaan mocht genieten heeft ongetwijfeld bijgedragen tot die innerlijke gemoedrust. Diezelfde gezondheidstoestand heeft het tevens mogelijk gemaakt dat Koning Leopold een actief en boeiend leven kon leiden tot de dood haar tol kwam eisen.

Er is tot op heden zeer weinig aandacht besteed aan volgende aspecten van de persoonlijkheid van onze gewezen Koning: de levensnieuwsgierige man, de onafhankelijke geest, de wereldontdekker, de liefdevolle echtgenoot en de zorgzame vader. Er zijn bitter weinig woorden besteed aan de manier waarop hij zich bezig hield, aan zijn culturele en wetenschappelijke bekommernissen, aan zijn vrijetijdsbesteding en de talrijke bezoekers die hij, samen met zijn echtgenote, ontving in hun tehuis waarop beiden zo fraai hun stempel hebben gedrukt.

Het weze mij toegelaten nogmaals een anecdote aan te halen.

Toen Jacques Brel bewust werd van de kwaal die hem het leven zou ontnemen vroeg hij om een onderhoud met de vorst. Deze laatste ontving hem gewillig te Argenteuil. Wat er tussen hen werd gezegd is en blijft geheim. Beiden kwamen alleszins tevreden uit dit onderhoud. Later, heel wat later — na het overlijden van beiden — vond men tussen de persoonlijke documenten van de Koning, een met de hand geschreven briefje. Het was opgesteld door een van onze meest begaafde dichters. Er staat het volgende te lezen:

«Ik wens u onbegrensde dromen
 en de razende drang sommige ervan te vervullen.
 Ik wens dat u mag liefhebben wat moet liefgehad worden
 en dat u mag vergeten wat dient vergeten te worden.
 Ik wens u hartstochten
 ik wens u stilten.
 Ik wens u vogelgezag bij het ontwaken
 en kinderdromen.
 Ik wens dat u mag weerstaan aan wegzinken en onverschilligheid
 aan de negatieve deugden van onze tijd.
 Ik wens vooral dat u zichzelf mag zijn...»

Dit is de boodschap die Koning Leopold onthield. Ieder van ons kan zich wellicht inbeelden om welke redenen deze poëtische en diepgaande wensen de vorst zo nauw aan het hart lagen.

Uit wat voorafgaat blijkt dat een volledige biografie van Zijne Majesteit Leopold III nog niet werd opgetekend, een biografie die het mogelijk maakt tot de kern van de mens door te dringen, zijn beweegredenen te vatten, hem te ontdekken in zijn geheel, in zijn daden en in werkelijkheid. De tijd dringt echter. De onmiddellijke getuigen der gebeurtenissen en velen van diegenen die de Koning persoonlijk hebben gekend verdwijnen. De sporen van de geschiedenis verbleken onvermijdelijk. Het gevaar dreigt dat de geschiedkundige waarheid omtrent de grote momenten van zijn koningschap nooit volledig in het licht kunnen worden gesteld. Het gevaar dreigt ook dat zijn echte persoonlijkheid nooit kan worden achterhaald.

ZIJN GEDACHTENIS LEVENDIG HOUDEN

Op initiatief van Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Lilian werd onlangs een vereniging opgericht om te vermijden dat hoger vermelde risico's zouden voorvallen. Die vereniging heeft tot doel de nagedachtenis aan Zijne Majesteit Koning Leopold III levendig te houden in België zowel als in het buitenland.

De vereniging is van plan haar objectief via verschillende fasen te bereiken.

Het is ons genoegzaam bekend dat op het ogenblik dat Koning Leopold III zich terugtrok — met de uitgesproken hoop op een nationale verzoening rond zijn zoon Boudewijn — hij het volgende verklaarde «Ik laat het aan de geschiedenis over een oordeel te vellen». Indien men wenst dat ooit een geschiedkundig oordeel wordt uitgesproken over het koningschap van de vierde Koning der Belgen, dient men ervoor te zorgen dat het nodige bewijsmateriaal dat dit oordeel moet ondersteunen niet te loor gaat. Men moet echter verder gaan en al het mogelijke doen om een omvangrijke documentatie te verzamelen betreffende het geheel van het leven van de vorst — dus niet alleen betreffende de jaren van zijn koningschap — om alle facetten van zijn rijke persoonlijkheid in het licht te stellen. Dit is de eerste taak van de onlangs opgerichte vereniging.

Op langere termijn — op het geschikte ogenblik — zullen de resultaten van het onderzoek dan aan het publiek worden voorgesteld. Men denkt hierbij natuurlijk aan publikaties, maar ook aan tentoonstellingen rond bepaalde thema's, zoals — bij voorbeeld — de verre expedities die door de vorst werden ondernomen. Het is vanzelfsprekend dat op dat ogenblik de medewerking van het *Leopold III - Fonds voor Natuuronderzoek en Natuurbehoud* zal worden gevraagd en zeer op prijs zal worden gesteld.

NU KAN HIJ SPREKEN...

Tien jaar geleden — naar aanleiding van het overlijden van Zijne Majesteit Koning Leopold III — publiceerde een Belgisch dagblad een speciale uitgave. Het hoofdartikel droeg volgend treffend opschrift: «Nu kan hij spreken!».

Dit opschrift spreekt aan. De dood heeft de Koning bevrijd van het gewicht van de vrijwillige terugtrekking die hij zich had opgelegd ten voordele van het land en van de Dynastie. Door zijn dood is de Koning uit zijn vrijwillige stilte getreden om binnen te gaan in de eeuwige stilte. Overledenen praten nu eenmaal niet.

Voortaan zal Koning Leopold zich uitdrukken door al hetgeen hij ons heeft nagelaten, hetgeen anderen zullen vervolledigen door hun getuigenis en hun documentatie. Voortaan zal hij spreken door toedoen van diegenen die met geduld zullen pogen vanuit die bronnen een zo trouw mogelijke biografie op te stellen van de overleden vorst, een biografie die in herinnering zal brengen welk lot hem was toebedeeld en welke mens hij was. Het is op die manier dat Leopold III uit zijn teruggetrokkenheid en zijn stilte zal treden. De onlangs opgerichte vereniging zal alles in het werk stellen om het opzoeken van de historische waarheid en van de echte persoonlijkheid van de vorst te bevorderen met de stellige hoop dat de vruchten van die arbeid aan het publiek mogen worden voorgesteld.

Moge deze trouwe en volledige biografie van Leopold III, dit verhoopte werk door de herinnering aan diegene die de vierde Koning der Belgen is geweest — tevens vader van de vijfde en van de zesde koning —, een unaniem respect afdwingen voor de grote vorsten, dienaren van hun land, voor de rechtvaardigen gesmeed in de beproeving en voor alle mensen van plicht en van hart.

Michel VERWILGHEN
Gewoon hoogleraar
aan de Université catholique de Louvain,
Afgevaardigde beheerder van de v.z.w.
Princes Lilian, ter herinnering aan Koning Leopold III.